МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Башкортостан

Администрация городского округа город Стерлитамак Республики Башкортостан

Муниципальное автономное общеобразовательное учреждение «Гимназия №6» городского округа город Стерлитамак Республики Башкортостан

РАССМОТРЕНО
на заседании МК
родных языков
Руководитель кафедры
_______________С.Г. Абдулхаева
Протокол №3 от 29.08.2023г.

УТВЕРЖДЕНО
Директор МАОУ «Гимназия №6»
_______________О.Б. Ныркова
Приказ №275 от 30.08.2023г.

«Туған (башҡорт) телендә әҙәби уҡыу» уҡыу предметы буйынса дөйөм белем биреү эш программаһы

(белем биреү ойошмаһының 5-9 кластары өсөн)

Стерлитамак 2023г.

1.Туған (башҡорт) әҙәбиәт предметын өйрәнеүҙең һөҙөмтәләре.

Планлаштырылған һөҙөмтәләр бүлегендә федераль дәүләт белем биреү стандарттары талаптарына ярашлы шәхси, метапредмет, предмет һөҙөмтәләре теркәлә.

“Туған әҙәбиәт” фәнен үҙләштереүҙә ирешелергә тейеш **шәхси һөҙөмтәләр** булып түбәндәгеләр тора:

1)патриотик хис, илгә, Рәсәйҙең күп милләтле халҡының үткәненә һәм бөгөнгөһөнә хөрмәт тәрбиәләү; үҙеңдең этник сығышыңды, үҙ халҡыңдың, тыуған ереңдең тарихын, телен, әҙәбиәтен, мәҙәниәтен, кешелектең һәм Рәсәй халыҡтарының мәҙәни мираҫ нигеҙҙәрен белеү; күп милләтле Рәсәй йәмғиәтенең гуманистик, демократик һәм традицион ҡиммәттәрен үҙләштереү;

2)уҡыуға, хеҙмәткә ҡарата яуаплы мөнәсәбәт формалаштырыу;

3)хәҙерге донъяның социаль, мәҙәни, тел, рух күп төрлөлөгөн иҫәпкә алған, фәндең һәм ижтимағи тәжрибәнең хәҙерге заман үҫеш дәрәжәһенә тап килгән донъяға тулайым ҡараш формалаштырыу;

4)башҡа кешегә, уның фекеренә, донъяға ҡарашына, мәҙәниәтенә, теленә, диненә, гражданлыҡ позицияһына, донъя һәм Рәсәй халыҡтарының тарихына, мәҙәниәтенә, диненә, ғөрөф-ғәҙәттәренә, телдәренә, ҡиммәттәренә аңлы, ихтирамлы һәм игелекле мөнәсәбәт формалаштырыу;

5)фәнде үҙләштергәндә ижтимағи тормоштоң формаларын һәм ролдәрен, тәртиплелек ҡағиҙәләрен, йәшәү нормаларын үҙләштереү;

6) шәхси һайлап алыу нигеҙендә әхлаҡ проблемаларын хәл итеүҙә компетентлыҡты һәм әхлаҡи аңлылыҡты үҫтереү, әхлаҡлылыҡ тойғоһо һәм әхлаҡи яктан үҙ-үҙеңде тәртипле тотоу нормаларын формалаштырыу;

7)фәндәрҙе үҙләштереү барышында, фәнни-эҙләнеү, ижади һәм башҡа эшмәкәрлек ваҡытында, шулай уҡ аралашыу процесында (уҡыусы-уҡыусы, уҡыусы-уҡытыусы һ.б) коммуникатив компетентлыҡты үҫтереү;

8)йәмғиәт һәм кеше тормошонда ғаиләнең әһәмиәтен аңлау, ғаилә ҡиммәттәрен ҡабул итеү, ғаилә ағзаларына ҡарата хөрмәтле һәм ҡайғыртыусан мөнәсәбәттә булыу;

9)донъя һәм Рәсәй халыктарының әҙәби мираҫын үҙләштереү процесында эстетик зауыҡты үҫтереү.

“Туған әҙәбиәт” фәнен өйрәнеү барышында ирешелергә тейеш **метапредмет һөҙөмтәләр** булып түбәндәгеләр тора:

1)белем алыу маҡсатын һәм бурыстарын үҙаллы билдәләү, танып белеү мотивтарын һәм ҡыҙыкһыныусанлыҡты үҫтереү;

2)максаттарға ирешеү юлдарын, уҡыу һәм танып белеү бурыстарын хәл итеүҙең эффектив ысулдарын аңлы рәүештә һайлау;

3)планлаштырылған һөҙөмтәләр менән үҙ хеҙмәтеңде тиңләштерә белеү, һөҙөмтәләргә ирешеү процесында эшмәкәрлекте контролдә тотоу, тәкдим ителгән шарттарҙа һәм ҡуйылған талаптарҙа эшмәкәрлегеңдең ысулын билдәләү, үҙгәреп торған ситуацияларҙа эшмәкәрлегеңә коррекция индереү;

4)баһалау, үҙбаһалау нигеҙҙәренә эйә булыу;

5)төшөнсәләрҙе билдәләү, дөйөмләштерә, аналогиялар таба, төркөмдәргә бүлә, сәбәп-нәтижә бәйләнешен күрһәтә, логик фекерҙәр төҙөй, һығымта яһай (индуктив, дедуктив, аналогия буйынса) алыу;

6)модель һәм схемалар, билдә һәм символдарҙы төҙөү, үҙгәртеү һәм ҡуллана белеү;

7)аңлап-төшөнөп уҡыу алымына эйә булыу;

8)үҙ тиңдәштәрең һәм уҡытыусылар менән уҡыу эшмәкәрлеген ойоштора, төркөмдә һәм үҙ аллы эшләү, үҙ фекереңде формалаштыра, аргументлаштыра һәм уны яҡлай белеү.

“Туған әҙәбиәт” фәнен өйрәнеү барышында түбәндәге **предмет һөҙөмтәләре** сағылдырырға тейеш:

1)формаль һәм формаль булмаған мәҙәниәт ара һәм шәхес ара аралашыуҙарҙа кешеләр араһындағы аралашыуҙарҙың эффектлығын тәьмин итеүсе телмәр эшмәкәрлеге төрҙәрен үҙләштереү (тыңлау, уҡыу, һөйләү һәм яҙыу);
2)белем биреү һәм үҙаллы белем алыу процесында шәхестең ижади һәм интелектуаль һәләттәрен үҫтереүҙә телдең мөһим роль башҡарыуын аңлау;
3)туған телдең коммуникатив-эстетик мөмкинлектәрен ҡулланыу;
4)туған тел тураһындағы фәнни белемде системалаштырыу һәм киңәйтеү, уның берәмектәре һәм баҫҡыстары араһындағы бәйләнештәр барлығына төшөнөү, туған телдең төп берәмектәрен һәм категорияларын, лингвистиканың төп төшөнсәләрен үҙләштереү;
5)актив һәм потенциаль һүҙлек запасын байытыу, аралашыу стиленә һәм ситуацияға ярашлы туған телдә хистәрҙе һәм уйҙарҙы иркен белдереү өсөн һөйләмдә ҡулланылыусы грамматик сараларҙың күләмен киңәйтеү;
6)туған тел лексикаһының һәм фразеологияһының төп стилистик ресурстарын, төп нормаларын, һөйләү этикеты нормаларын үҙләштереү; уларҙы телдән һәм яҙма фекерҙәрҙе барлыҡҡа килтергәндә һөйләү практикаһында ҡулланыу тәжрибәһен булдырыу; телмәрҙе үҙаллы камиллаштырырға ынтылыу;
8)дөйөм кешелек ҡиммәте булараҡ тел мәҙәниәте өсөн яуаплылыҡ хисе формалаштырыу.

Универсаль эш төрҙәренә өйрәтеү: танып белеү, шәхси, ойоштороу һәм коммуникатив эшмәкәрлек. Шәхси эшмәкәрлек баланы уҡымышлы һәм аңлы шәхес итеп үҫтереү. Эшмәкәрлекте уның тормош һәм кешелеклелек ҡиммәттәрен, әхлаҡи һәм мораль нормаларҙы аңлап ҡабул итеүеп, әйләнә- тирәләге күренештәргә һәм ваҡиғаларға шәхси ҡарашын формалаштырыуға йүнәлтеү.

5-9-сы класс уҡыусылары төп белем биреү курсын үҙләштергәндән һуң түбәндәге һөҙөмтәләргә ирешергә тейеш:

1.Уҡыусыларҙың башҡорт теле буйынса лексик, грамматик күнекмәләре, филологик белемдәре сиктәрендә генә ҡалмайынса, телмәр эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәрендә лә ҡулланырлыҡ кимәлдә булырға тейеш.

2.Уҡыусыларға башҡорт телендә һөйләгәнде, уҡығанды, радиотелетапшырыуҙар тыңлағанды аңлау күнекмәләре булдырыу (**аудирование**);

- башҡорт теленең орфоэпик ҡағиҙәләрен үҙләштереп, уҡылған әҫәрҙәрҙең йөкмәткеһе буйынса үҙ-ара һөйләшергә, тәҡдим ителгән темалар, ситуациялар буйынса һөйләй белеү;
- һәр класс өсөн махсус төҙөлгән дәреслектәрҙәге, уҡыу һәр ҡулланмаларындағы текстарҙы башҡорт телендә сыға торған “Йәншишмә”, “Аманат”, “Шоңҡар”, “Йәшлек” гәзит-журналдарын үҙ аллы һәмаңлы уҡый белеү(**чтение**)
- әҫәрҙәрҙе уҡып, үҙ фекерҙәрен билдәле кимәлдә үҙ аллы яҙыу күнекмәләрен булдырыу; (**инша, изложениелар яҙыу**)

-башҡорт телен өйҙә, йәмәғәт тормошонда, хеҙмәт процесында практик файҙаланыу;

-башҡорт халҡының тарихын, сәнғәтен, әҙәбиәтен, милли йолаларын, башҡорт халҡының күренекле шәхестәрен, уларҙың эшмәкәрлеген, ижадын белеү, йәшәгән төйәккә ихтирам һәм һөйөү менән ҡарау. Үҙеңде һанап бөтөргөһөҙ бәйләнештәрҙән торған донъяның бер өлөшө итеп тойоу, кешеләрҙең тел ярҙамында бер-береһе менән бәйләнеше әҙәплелекте таныуға нигеҙләнеүен аңлау.

-аралашыуҙы йәмғиәттең, мәҙәниәттең әһәмиәтле бер өлөшө итеп таныу. Башҡорт теленең матур, яғымлы халыҡ байлығы булыуын аңлап үҙләштереү.

-хеҙмәт кешелек йәшәйешенең төп шарты булыуын ҡабул итеү. Хеҙмәткә һөйөү тәрбиәләүҙә уҡыу эшмәкәрлегенең әһәмиәте ҙур.

-уҡыу эшмәкәрлеге барышында ойошҡанлыҡҡа, үҙаллылыҡҡа, яуаплылыҡҡа, хеҙмәтте һөйөргә өйрәнергә мөмкин икәнлеген аңлау.

-башҡорт телен һәм халҡынды хөрмәт итеү, халыҡтың йолаларын, ғөрөф-ғәҙәттәрен өйрәнеү, ғаилә, ил алдында бәләкәйҙән үк яуаплы булыуҙы тойоп үҫеү. Үҙең һәм

башҡалар өсөн яуаплылыҡ тойоп үҫеү, кешенең йәшәү урыны булған тәбиғәтте һаҡлау кәрәклеген аңлау.

Башҡорт теле нормалары -фонетика һәм орфоэпия, башҡорт әҙәби теле, һүҙ төркөмдәре, ябай һөйләм һәм ҡатмарлы һөйләм төрҙәре, синтаксисы һәм пунктуация, һүҙбәйләнеш һәм һөйләм. Һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәре. Синтаксик- стилистик күнегеүҙәрҙе башҡарыу. Фольклор әҫәрҙәренән һуң башҡорт яҙыусылары һәм шағирҙарының туған тел, тыуған ер, дуҫлыҡ, хеҙмәт, ил яҙмышы, азатлыҡ өсөн көрәш темаларына арналған иң күренекле әҫәрҙәрен үҙләштереү.

1. Уҡытыу предметының, курсының йөкмәткеһе

5 класс (34 сәғәт)

Минең туған телем – 1 сәғәт.
Беренсе сентябрь- Белем көнө- 1 сәғәт
Башҡорт халыҡ ижады - 2 сәғәт.
Көҙгө күренештәр - 1 сәғәт.
Яҡшылыҡҡа – яҡшылыҡ менән яуап бир! - 2 сәғәт.
Тыуған ерем – иркә гөлөм - 1 сәғәт.
Дуҫлыҡ ҡәҙерен бел - 2 сәғәт.
Ҡышҡы тәбиғәт -2 сәғәт.
Башҡорт халҡының ауыҙ – тел ижады - 3 сәғәт.
Хеҙмәтенә күрә – хөрмәте -2 сәғәт.
Фронтта һәм тылда ил азатлығы өсөн көрәш - 3 сәғәт.
Иң ҡәҙерле кешем – әсәйем - 2 сәғәт.
Йәмле яҙ, һағындыҡ һине! - 3сәғәт.
Ҡырағай йәнлектәргә ҡарата йылы мөнәсәбәт - 2 сәғәт.
Халыҡ яҙыусыһы – Мостай Кәрим - 2 сәғәт.
Еңеүселәргә дан - 2 сәғәт.
Тәбиғәт һәм беҙ - 2 сәғәт.
Йәмле йәй. 1 сәғәт.

6 класс (34 сәғәт)

Уҡыу-белем шишмәһе-1 сәғәт.
Йырым минең - Башҡортостан – 1 сәғәт.
Уҙған ғүмер- ҡалған хәтер – 1 сәғәт.
Ил һаҡлап, азатлыҡ даулап – 3 сәғәт.
Төньяҡ амурҙары - 2 сәғәт.
Утлы йылдар ауазы – 1 сәғәт.
Уралып ятҡан Уралтау – 2 сәғәт.
Ағиҙелкәй алҡын, һыуы һалҡын – 2 сәғәт.
Тау башында балҡый бер ҡала – 2 сәғәт.
Башҡорт йолалары – 2 сәғәт.
Башҡорт аштары – 3 сәғәт.
Әсәм теле- сәсән теле – 1 сәғәт.
Башҡорттар китте һуғышҡа – 2 сәғәт.
Башҡорт халыҡ ауыҙ-тел ижад. – 3 сәғәт.
Боронғо әҙәби ҡомартҡыларыбыҙ - 1 сәғәт.
Сәсәндәр ижады-2 сәғәт.
Башҡортостандың халыҡ шағирҙары- 4 сәғәт.
Дуҫлыҡ менән көслөбөҙ- 1 сәғәт.

7 класс (34 сәғәт)

Башҡорт халыҡ ижады. Әкиәттәр - 3 сәғәт
Халыҡ хикәйәләре - 3 сәғәт
Йырҙар, таҡмаҡтар -2 сәғәт
Алтын көҙ - 2сәғәт
Уҡыу- белем шишмәһе - 2сәғәт
Дуҫлыҡта –берҙәмлек – 3 сәғәт
Хеҙмәте барҙың- хөрмәте бар – 2 сәғәт
Башҡортостан – ғәзиз ерем - 4 сәғәт
Ил намыҫы - ир күңелендә - 3 сәғәт
Ғәзиздәрҙән-ғәзиз әсәләр - 3 сәғәт
Эх, күңелле яҙ килә! - 3 сәғәт
Тел-тере шишмә- 2 сәғәт
Йәмле йәй - 2 сәғәт

8-се класс (34 сәғәт)

Мәктәп – белем шишмәһе! -3 сәғәт
Халыҡ ижады – халыҡ хазинаһы - 2 сәғәт.
Көҙ – хеҙмәт һәм байлыҡ миҙгеле - 4 сәғәт.
Башҡортостан – алтын бишек –2 сәғәт.
Салауат батыр – ир ине -4 сәғәт
Ҡыш - 3 сәғәт
Данлы йылдар, шанлы йылдар - 4 сәғәт
Әсәйем – күңел ҡояшым! -3 сәғәт.
Әҙәп барҙа – иман бар – 2 сәғәт
Шаулап, гөрләп яҙ килә – 2 сәғәт
Ай, Уралым, Уралым! – 3 сәғәт.
Йәй - 2 сәғәт.

9-сы класс (33 сәғәт)

Тере шишмәләр-2 сәғәт
Кендегемде киҫкән ер-3 сәғәт
Төйәк булған тыуған ер-3 сәғәт
Данлы тарих-3 сәғәт
Рухи тамырҙарыбыҙ-3 сәғәт
Ир-егеткәй менән ат башы-3 сәғәт
Байрам,байрам-2 сәғәт
Уралымда үҫкән,ай,ҡурайым-2 сәғәт
Ватанға хеҙмәт-изге бурыс-3 сәғәт
Айға ла ғына,көнгә тиңләмәйем-3 сәғәт
Мәңгелек ут-3 сәғәт
Берҙәмлек-мәңге һаҡлар хазина-3 сәғәт

3.Һәр теманы үҙләштереүгә бирелгән сәғәттәр һаны менән тематик план

5-се класс

(аҙнаһына 1 сәғәт)

№	Бүлектең,дәрестең темаһы	Сәғәт тәр һаны
	Минең туған телем – 1 сәғәт	
1	Тел – кешеләрҙең төп аралашыу ҡоралы.	1
	Беренсе сентябрь – Белем көнө. 1 сәғәт	
2	С.Муллабаевтың “Шатлыҡлы иртә” шиғырында Белем көнө.	1
	Башҡорт халыҡ ижады-2 сәғәт	
3	Б.Бикбай, Р.Ғариповтың шиғырҙарында туған телгә дан йыры.	1
4	Башҡорт халыҡ ижады . “Әминбәк” әкиәтенең идея -тематик йөкмәткеһе.	1
	Көҙгө күренештәр. 1 сәғәт	
5	К.Кинйәбулатованың “Көҙ еткәс”, Ф.Рәхимғолованың “Көҙгө Урал”шиғырҙарында көҙ темаһы. Сағыштырыу.	1
	Яҡшылыҡҡа – яҡшылыҡ менән яуап бир!- 2 сәғәт	
6	М.Кәримдең “Сыйырсыҡ балаһы” хикәйәһендә ҡоштарҙы һаҡлау темаһы.	1
7	А.Йәғәфәрованың “Яҡшылыҡ” әкиәтендә тәбиғәткә һаҡсыл ҡараш.	1
	Тыуған ерем – иркә гөлөм -1 сәғәт	
8	Н.Әминеванның “Тыуған ер” шиғырында, Р.Ниғмәтиҙең “Йәмле Ағиҙел буйҙары” поэмаһында тыуған ер матурлығы.	1
	Дуҫлыҡ ҡәҙерен бел- 2 сәғәт	
9	А.Йәғәфәрованың “Дуҫлыҡ менән шаярмайҙар” әкиәтендә дуҫлыҡ темаһы.	1
10	Ф.Иҫәнғоловтың “Хәмит күпере” хи, “Йылмайыу” әҫәрҙәрендә хеҙмәт темаһы. Образдарға характеристика	1
	Ҡышҡы тәбиғәт- 2 сәғәт	
11	С.Әлибаевтың“Ҡыш”, Ҡ.Даяндың “Шыршы” шиғырҙарында ҡышҡы тәбиғәттең матурлығы. Шиғри телмәр.	1
12	М.Кәримдең “Ҡыш бабай бәләкәй саҡта” әкиәтендә яҡшылыҡ һәм яманлыҡ темаһы.	1
	Башҡорт халкының ауыҙ – тел ижады- 3 сәғәт	
13	”Аҡъял батыр”, “Ҡамыр батыр” әкиәттәрендә ир – егеттәргә образдарына хас ҡыйыулыҡ сифаттары.	1
14	Башҡорт халыҡ ижады. Мәҡәлдәр һәм әйтемдәр.	1
15	Йомаҡтар. Таҡмаҡтар. Йырҙар.	1
	Хеҙмәтенә күрә – хөрмәте -2 сәғәт	
16	Р.Солтангәрәевтың “Эшләп ашаһаң” әҫәрҙәрендә файҙалы кеше булыу мәсьәләһе.	1
17	Ф.Туғыҙбаеваның “Яңы күлдәк” хикәйәһендә һөнәр һайлау темаһы.	1
	Фронт һәм тылда ил азатлығы өсөн көрәш- 3 сәғәт	
18	М.Кәримдең “Дан кәпәс түгел” әҫәрендә олатайҙар мираҫы.	1
19	Ә.Вахитовтың “Өс бөртөк бойҙай” хикәйәһендә тылда ил азатлығы өсөн көрәш.	1
20	Н.Мусиндың “Атайымдың өс һәнәге” хикәйәһенең идея-тематик йөкмәткеһе. Хикәйә жанры.	1
	Иң ҡәҙерле кешем – әсәйем- 2 сәғәт	
21	“Әсә йөрәге” ҡобайырында, Ф.Мөхәмәтйәновтың “Әсәйем ҡулы”, К.Кинйәбулатованың “Әсә күңеле” әҫәрҙәрендәге образдарға характеристика.	1
22	“Иң ҡәҙерле кешем – әсәйем” темаһына инша “Әсәкәйем – берҙән-берем”.	1
	Йәмле яҙ, һағындыҡ һине! -3сәғәт	

23	Р.Назаровтың “Яҙ килә” .Ҡ.Даяндың “Торналар”, Р.Ғариповтың ”Һабантурғай йыры” шиғырҙарында яҙ темаһы.	1
24	З.Хисмәтуллиндың “Сыйырсыҡ”, С.Әлибаевтың “Яҙҙы кем килтергән?” әҫәрҙәрендә ҡоштар.	1
25	М.Кәримдең “Һеңлемдең төшө” әҫәрендә тәбиғәттең уяныуы, миҙгелдәр алмашыныуы.	1
	Ҡырағай йәнлектәргә ҡарата йылы мөнәсәбәт -2 сәғәт	
26	“Айыу менән бал ҡорттары” әкиәте. Ғ.Хисамовтың “Аҡъяурын сал бөркөт” әҫәрендәге образдарға характеристика.	1
27	Ғ.Хисамовтың “Аҡъяурын сал бөркөт” әҫәрендә бөркөт менән һунар итеү.	1
	Халыҡ яҙыусыһы – Мостай Кәрим - 2 сәғәт	
28	М.Кәримдең “Өс таған” повесында тәбиғәтте һаҡлау.	1
29	М.Кәримдең “Өс таған” повесындағы образдарға характеристика,дуҫлыҡ темаһы.	1
	Еңеүселәргә дан - 2 сәғәт	
30	Р.Ниғмәти “Еңеүселәргә дан”, А.Игебаевтың “Еңеү көнө” шиғырында Еңеү шатлығы.	1
31	В.Исхаковтың “Миҙал һәм малай” хикәйәһендә олатайҙар мираҫы..	1
	Тәбиғәт һәм беҙ - 2 сәғәт	
32	Р.Назаровтың “Тракторсы йыры” шиғырында хеҙмәт йыры.	1
33	З.Хисмәтуллиндың “Урман ҡунағы” әҫәрендә тәбиғәтте һаҡлау мөнәсәбәте.	1
	Йәмле йәй -1 сәғәт	
34	Йәмле йәй айҙары. Б.Рафиковтың “Йондоҙ яһаусы малай” хикәйәһендә бала-саҡ темаһы.	1

6-сы класс
(аҙнаһына 1 сәғәт)

№	Бүлектең, дәрестең темаһы	Сәғәт тәр һаны
	Уҡыу-белем шишмәһе-1 сәғәт	
1	Ә.Әхмәт-Хужаның “Алмаш үҫә” шиғырында мәктәп тормошо.	1
	Йырым минең - Башҡортостан – 1 сәғәт	
2	З. Биишеваның "Башҡортостан", Р. Ғариповтың" Дан һиңә, Башҡортостан" шиғырҙарында Ватан4а дан йырлау.	1
	Уҙған ғүмер- ҡалған хәтер – 1 сәғәт	
3	Ә.Усманов «Башҡорттарҙың ғәскәри хеҙмәте” ё5ёрендё яугир башҡорттар образы. Башҡорт халыҡ йыры «Ҡолой кантон».	1
	Ил һаҡлап, азатлыҡ даулап– 2 сәғәт	
4	М.Иҙелбаевтың “Хушлашыу”әҫәрендә С.Юлаев образы, азатлыҡ өсөн көрәшкән батырҙар.	1
5	С.Злобин.“Салауат Юлаев”.Әҫәрҙә кире образдар.	1
	Төнъяҡ амурҙары - 2 сәғәт	
6	Я.Хамматовтың тормош юлы һәм ижады. "Төньяҡ амурҙары" романында тарихи шәхестәр.	1
7	Башҡорт халык йырҙары."Любизар" ,"Кутузов" йырҙарында тарихтың сағылышы.	1
	Утлы йылдар ауазы – 1 сәғәт	
8	Р.Солтангәрәевтың тормош юлы һәм ижады. "Осто бөркөт" повесында Мортазин һәм Калюжный образдары.	1
	Уралып яткан Уралтау – 2 сәғәт	

9	Башҡорт халыҡ йыры “Урал”да тыуған төйәккә мөхәббәт тойғоларының сағылышы.	1
10	Я.Хамматовтың “Бөртөкләп йыйыла алтын” романында ыңғай һәм кире образдар.	1
	Ағиҙелкәй алкын, һыуы һалкын – 2 сәғәт	
11	Башҡорт халыҡ йыры “Йәмле Ағиҙел буйҙары”. Әҫәрҙә Ағиҙел йылғаһының сағылышы.	1
12	Башҡорт халыҡ йыры “Йәмле Дим буйы”. Әҫәрҙә йәйге матурлыҡтың сағылышы. “Ағиҙел һәм Яйыҡ” риүәйәтенең тарихи яҙылышы.	1
	Тау башында балкый бер ҡала – 2 сәғәт	
13	Өфө-Башҡортостандың баш ҡалаһы. Р.Янбулатованың *“Гүзәл Өфөм- баш ҡалам”* шиғырында баш ҡалаға дан йыры.	1
14	Тыуған ил темаһына инша “Башҡортостан-тыуған илкәйем”.	1
	Башҡорт йолалары – 2 сәғәт	
15	Башҡорт йолалары. А.Ҡобағошовтоң “Ҡарға бутҡаһы тәмлеме?” әҫәрендә байрам күренештәре.	1
16	С.Агиштың “Ҡунаҡ һәм намыҫ” әҫәрендә башҡорттарҙың ғөрөф-ғәҙәттәре, йолаларының сағылышы.	1
	Башҡорт аштары – 3 сәғәт	
17	Милли аштар. Ҡ.Даяндың ”Башҡорт ҡымыҙы” шиғырында ҡымыҙҙың файҙаһы тураһында.	1
18	Башҡорт балы.	1
19	Башҡорт ҡорото. Бишбармаҡ әҙерләү ҡағиҙәләре.	1
	Әсәм теле- сәсән теле – 1 сәғәт	
20	Башҡорт теленең тарихы, ҡәҙере һәм әһәмиәте. З.Биишеваның “Башҡорт теле” шиғырында туған тел менән ғорурлыҡ хистәре.	1
	Башҡорттар китте һуғышҡа – 2 сәғәт	
21	Ҡ.Даяндың “Шайморатов генерал” йыры.	1
22	Ә.Бикчәнтаевтың “Бөркөт һауала үлә” әҫәрендә батырлыҡ темаһы.	1
	Башҡорт ауыҙ-тел ижады. – 3 сәғәт	
23	Башҡорт халҡының ауыҙ-тел ижадының традицион жанрҙары. “Урал батыр” экиәтендә кешенең бөйөклөгө, тәбиғәт менән халыҡтың үлемһеҙлек темаһы.	1
24	Башҡорт халыҡ әкиәте “Алдар менән шайтан”. Әкиәттә зирәк Алдар образы.	1
25	Башҡорт халыҡ йыры “Ҡурай”. Әҫәрҙә ҡурай образы. “Ҡурай моңо” әкиәтендә еҙ ҡурайҙың сихри көсө.	1
	Боронғо әҙәби ҡомарткыларыбыҙ - 1 сәғәт	
26	С.Юлаевтың “Бүгәсәүгә ҡушылып,ир-батырға ҡуш булып…”әҫәрендә тарихи осорға характеристика.	1
	Сәсәндәр ижады-2 сәғәт	
27	Сәсәндәр ижады тураһында.	1
28	Ҡобағош һәм Байыҡ сәсәндәр.	1
	Башҡортостандың халыҡ шағирҙары- 4 сәғәт	
29	Башҡортостандың беренсе халыҡ шағиры М.Ғафуриҙың тормош юлы һәм ижады.	1
30	М.Кәримдең тормош юлы һәм ижады. “Өсөнсө көн тоташ ҡар яуа” шиғырында һуғыштан ҡалған эҙҙәр.	1
31	Р.Ғариповтың “Аманат” ҡобайырында телдең әһәмиәте.	1
32	Р.Бикбаев. “Халҡыма хат” шиғырында авторҙың башҡорт халҡына мөрәжәғәте.	1

	Дуҫлыҡ менән көслөбөҙ- 2 сәғәт	
33	М.Кәримдең “Беҙҙең өйҙөң йәме” повесында балалар дуҫлығы.	1
34	Йыл буйына үтелгәндәрҙе ҡабатлау, йомғаҡлау.	1

7-се класс
(аҙнаһына 1 сәғәт)

№	Бүлектең, дәрестең темаһы	Сәғәт тәр һаны
	Халыҡ ижады. Әкиәттәр – 3 сәғәт.	
1	Халыҡ ижады тураһында. Хайуандар тураһындағы әкиәттәр. “Етем төлкө” әкиәте.	1
2.	Тылсымлы әкиәттәр.“Алтын алма”әкиәте. Әкиәттә ҡулланылған тылсымлы саралар.	1
3	Тормош –көнкүреш әкиәттәре.“Алтын тамсы”әкиәте.Әҙәбиәт теорияһы. Эпитет, гипербола, аллегория төшөнсәләре.	1
	Халыҡ хикәйәләре - 3 сәғәт	
4.	Риүәйәт һәм легендалар. Ер-һыу, ырыу-ҡәбилә тарихы. “Етегән йондоҙ”, “Ай менән Зөһрә“ риүәйәттәре. Легендала Зөһрәнең бәхетһеҙ яҙмышы.	1
5	Ырым-ышаныуҙарға ҡоролған риүәйәт һем легендалар. “Сыңрау торна” легендаһында тыуған ерҙе һаҡлау темаһы.	1
6	Тарихи, тормош –көнкүреш риүәйәттәре. “Бошман ҡыпсаҡ батыр”, “Ғилмияза” риүәйәттәре.	1
	Йырҙар, таҡмаҡтар -2 сәғәт	
7	Оҙон һәм ҡыҫҡа йырҙар. Йырҙарҙың тематикаһы, бүленеше. Тарихи йырҙар “Эскадрон”, “Урал”.	1
8	Таҡмаҡтар. Бейеү һәм уйын таҡмаҡтары, уларҙың башҡарылыу үҙенсәлектәре.	1
	Алтын көҙ – 2 сәғәт	
9	М.Тажиҙың “ Алтын көҙ”, Ф.Рәхимғолованың “Көҙ” шиғырҙарында көҙгө тәбиғәттең һүрәтләнеше.	1
10	И.Левитандың “Алтын көҙ” картинаһы буйынса эш.	1
	Уҡыу-белем шишмәһе – 2 сәғәт	
11	Р.Байбулатов “Күңел күҙҙәре”. Әҫәрҙә дуҫлыҡ темаһының сағылышы. Хәмзә һәм уҡытыусы, Уғатар ағай образдары.	1
12	Н.Мусин “Тайғаҡ баҫма”. Әҫәрҙә тоғролоҡ , намыҫ, әхлаҡ проблемалары.	1
	Дуҫлыкта – берҙәмлек – 3 сәғәт	
13	Р.Байбулатовтың “Һарыбай” әҫәренең идея - тематик йөкмәткеһе, төп геройҙарға хас сифаттар.	1
14	Е.Бикчәнтәев. “Бакенщиктар илаҡ булмай” хикәйәһе.	1
15	Әҫәрҙә ата һәм ул образдары, батырлыҡ темаһы.	1
	Хеҙмәте юктың – хөрмәте юк – 2 сәғәт	
16	М. Ғафури .” Гөлдәр баҡсаһында”. Шиғырҙа дуҫлыҡ һәм дошманлыктың ҡапма-ҡаршы һүрәтләнеше.	1
17	Ж.Кейекбаев. “Оморҙаҡ бабай”. Хикәйәнең идея-тематик йөкмәткеһе.Оморҙаҡ бабай образы.	1
	Башкортостан – ғәзиз ерем – 4 сәғәт	
18	Ә.Үтәбайҙың “Башҡортостан”, А.Игебаевтың “Онотманым һине,ауылым!” шиғырҙарында Тыуған ил образы.	1
19	М.Кәрим. ”Ҡайын япрағы тураһында”. Шиғырҙа ҡайын һәм япраk образдары.	1
20	К.Кинйәбулатованың “Һаумы, аk kыш!”, Ш.Бикҡоловтың “Урман”	1

	шиғырҙарында тәбиғәтте һүрәтләү саралары, ҡыш миҙгеленең һүрәтләнеше.	
21	Ә.Әһлиуллин. “Биҙәкле сана”. Әҫәрҙә боронғо сана яһау һөнәренең сағылышы, дуҫлыҡ , татыулыҡ мотивтары.	1
	Ил намыҫы-ир күңелендә- 3сәғәт	
22	Ф.Аҡбулатованың “Атай икмәге” әҫәрендә Тыуған ил образы, Бөйөк Ватан һуғышының һүрәтләнеше.	1
23	В.Исхаҡовтың “Кеше күңеле- тәрән даръя” әҫәрендә һуғыш осоронда халыҡтың тылдағы хеҙмәте.	1
24	А.Баһуманов “Ҡайҙа һин , генерал?” Әҫәрҙең проблемаһы, һүрәтләнгән осор.	1
	Ғәзиздәрҙән-ғәзиз әсәләр – 3 сәғәт	
25	Г.Зәйнәшеваның “Йырлайым әсәйҙәр тураһында”,З.Алтынбаеваның “Әсә һүҙе” шиғырҙарында әсә образы.	1
26	Ф.Иҫәнғоловтың “Бер йомғаҡ май” әҫәрендә әсә һәм бала араһындағы мөнәсәбәттәрҙе баһалау.	1
27	Ә.Бикчәнтаев. “Яраланған бүре күҙҙәре”. Әҫәрҙә әсә һәм ҡыҙ образдары.	1
	Эх, күңелле яҙ килә – 3 сәғәт	
28	Р.Ниғмәтиҙең “Яҙ килде,яҙ”, Р.Ғариповтың “Һабантурғай”шиғырҙарында яҙғы тәбиғәттең матурлығы.	1
29	Һ.Дәүләтшинаның тормош юлы һәм ижады. ”Айбикә” повесында азатлыҡ өсөн көрәштең, ҡатын-ҡыҙҙарҙың рухи үҫешенең һүрәтләнеше.	1
30	Т.ү.Ҡ.Дәүләткилдиевтың ”Зәңгәр күлдәкле ҡыҙ” картинаһы буйынса эш.	1
	Тел -тере шишмә – 2 сәғәт	
31	Ҡ.Аралбай “Башҡорт теле”. Шиғырҙа туған телгә дан йыры.	1
32	М.Кәримдең “Оҙон-оҙаҡ бала саҡ” әҫәрендә әҙәп-әхлаҡ мәсьәләләре, образдарға характеристика.	1
	Йәмле йәй - 2 сәғәт	
33	М.Ғафуриҙың “Болон”, Х.Назарҙың ”Йәйге йәшен” шиғырҙарында йәйге тәбиғәт күренештәре.	1
34	Йыл буйына үтелгәндәрҙе ҡабатлау, йомғаҡлау.	1

8-се класс
(аҙнаһына 1 сәғәт)

№	Бүлектең, дәрестең темаһы	Сәғәт тәр һаны
	Мәктәп – белем шишмәhе! – 3 сәғәт	
1	С.Әлибай. “ Мәктәп юлы”. Шиғырҙа юл образы.	1
2	Н.Мусиндың “Һабаҡ” әҫәре. Әҫәрҙә хеҙмәт темаһы.	1
3	Р.Тимершиндың “Уйлап табыусы” әҫәрендә кешелек сифаттарының сағылышы.	1
	Халыҡ ижады – халыҡ хазинаhы – 2 сәғәт	
4	Ҡобайыр тураһында төшөнсә, төркөмдәре. “Ике сәсән” ҡобайырының идея-тематик йөкмәткеhе, образдары.	1
5	Лирик һәм дидактик ҡобайырҙар. “Сура батыр” ҡобайырының идея-тематик йөкмәткеhе, образдары.	1
	Көҙ – хеҙмәт һәм байлыҡ миҙгеле – 4 сәғәт	
6	З.Биишеваның “Көҙгө ямғыр”, Х.Назарҙың “Көҙгө көн. Болотло. Һалҡын.” шиғырҙарында Башҡортостан тәбиғәте.	1
7	Р.Ханнановтың “Икмәк ҡәҙере” әҫәре. Әҫәрҙә игенсе хеҙмәте, икмәккә һаҡсыл ҡараш.	1
8	Р.Өмөтбаев. “Әмир баҫыуы”. Әҫәрҙә һуғыш йылдарында ябай халыҡтың фиҙакәр хеҙмәте, тыл менән фронттың берҙәмлеге.	1

9	Р.Өмөтбаевтың “Әмир баçыуы” әçәрендә образдар системаһы.	1
	Башҡортостан – алтын бишегем – 2сәғәт	
10	А.Игебаевтың “Башҡортостан илгенәм”, И.Кинйәбулатовтың “Дуçлыҡ төйәге” шиғырҙарында Башҡортостан, Тыуған ер образдары.	1
11	Н.Нәжми. “Өфө йүкәләре”. Шиғырҙа баш ҡалаға дан йыры.	1
	Салауат батыр – ир ине – 4 сәғәт	
12	“Салауат батыр” ҡобайырының идея-тематик йөкмәткеһе. Ф.Күзбәковтың “Яу ораны бит һин, Салауат ” шиғырында Салауат образы.	1
13	Ф.Рәхимғолова.“Салауат”. Шиғырҙа илен, халҡын һөйөүсе, ирек өсөн көрәшеүсе батыр образы.	1
14	Я.Хамматов.“Салауат” романы. Әçәрҙә батыр үçмер образы. Тарихи осорға характеристика.	1
15	А.Лежневтың “Салауатты ҡулға алыу” картинаһы буйынса инша.	1
	Ҡыш – 3 сәғәт	
16	Ш.Бабичтың “Ҡышҡы юлда”, Ф.Рәхимғолованың “Ҡыш” шиғырҙарында ҡышҡы тәбиғәтте тасуирлау алымдары.	1
17	Б.Рафиковтың “Бүреләр” әçәрендә аслыҡ темаһы, образдарға характеристика.	1
18	И.Теләүембәтовтың “Маралым таңы” әçәрендә кешеләрҙең тәбиғәткә мөнәсәбәте.	1
	Данлы йылдар, шанлы йылдар – 4 сәғәт	
19	М.Кәримдең тормош юлы һәм ижады.“Үлмәçбай” поэмаһында Үлмәçбай, Теребай образдары.	1
20	М.Кәримдең “Үлмәçбай”поэмаһында башҡорт яугирҙарының батырлығы.	1
21	Н.Ғәлиевтың “Яуҙан ҡайтҡан ҡурай” әçәрендә башҡорт ҡурайының әһәмиәте.	1
22	Р.Өмөтбаевтың “Генерал Кусимов” әçәрендә башҡорт атлыларының ҡаһарманлығы.	1
	Әсәйем-күңел ҡояшым – 3 сәғәт	
23	Ш.Биҡкол. “Әсәйемдең кәңәштәре”. Шиғырҙа әсә кәңәштәренең әһәмиәте.	1
24	Т.Ғиниәтуллин. “Әсә һәм бала” әçәрендә әсә һәм бала образдары, әсәнең аҡланмаған өмөттәре.	1
25	“Әсәйем-күңел ҡояшым” темаһына инша	1
	Әҙәп барҙа – иман бар – 2 сәғәт	
26	Х.Назар. “Өс һүҙ”. Шиғырҙың төп идеяһы. М.Ямалетдиновтың “Иман” хикәйәһендә әҙәплелек сифаттары.	1
27	З.Ғәлимов“Ялан сәскәләре”. Әçәрҙә матур ғаилә мөнәсәбәте.	1
	Шаулап, гөрләп яҙ килә – 2 сәғәт	
28	Р.Ғариповтың “Яҙғы йыр” шиғырында йәнле тәбиғәт.	1
29	Р.Сафиндың “Аяҡһыҙҙар бейеүе” шиғырында һуғыштан һуңғы ауыр осор.	1
	Ай, Уралым, Уралым! – 3 сәғәт	
30	Ҡ.Аралбайҙың “Ер тураһында ете һүҙ”, Б.Бикбайҙың “Ер” шиғырҙарында ерҙе һаҡлау, ер өсөн көрәш проблемалары.	1
31	Ж.Кейекбаев.“Урал тураһында ҡобайыр”. Әçәрҙә Уралдың сал тарихы.	1
32	Н.Мусиндың “Һуңғы солоҡ” романының төп идеяһы, проблемаһы.	1
	Йәй – 2 сәғәт	
33	Ф.Рәхимғолованың “Бал ҡорто һәм күбәләк “,Ш.Яныбаевтың “Тегәнәк” әçәрҙәрендә кеше тормошонда тәбиғәттең, үçемлектәрҙең ярҙамы.	1
34	Р.Солтангәрәевтың “Һуңғы һунар” әçәрендә нәфселек һәм намыçлылыҡ проблемалары, дуçлыҡ темаһы.	1

9-сы класс

(аҙнаһына 1 сәғәт)

№	Бүлектең, дәрестең темаһы	

	Тере шишмәләр- 2 сәғәт	
1	Р.Ғариповтың “Тел”, Р Мифтаховтың “Мираҫ”шиғырҙарында телгә һөйөү.	1
2	Б.Бикбайҙың “Тере шишмәләр”хикәйәһендә күп тел белеүҙең әһәмиәте.	1
	Кендегемде киҫкән ер- 3 сәғәт	
3	Ҡ.Шафиҡованың “Тыуған яҡ”,Р.Мифтаховтың “Күрҙем һине”шиғырҙарында тыуған яҡҡа һөйөү темаһы.	1
4	М.Әбсәләмовтың “Йомағужа тирәктәре” хикәйәһендә кеше ғүмеренең сағылышы.	1
5	З.Вәлиди Туған. Тыуған төйәгемдә.	1
	Төйәк булған тыуған ер- 3сәғәт	
6	Ф Аҡбулатова.Тәбиғәт беҙҙең ярҙамға мохтаж(белешмә).	1
7	А.Ғарифуллинаның”Гөрләүек”, З.Алтынбаеваның“Балан”шиғырҙарында тәбиғәт һүрәтләнеше.	1
8	М.Кәримдең “Айыу мажараһы”хикәйәһе.	1
	Данлы тарих - 3 сәғәт	
9	Ә.Бейеш”Башҡорт халҡының тарихы һәм азатлыҡ көрәше”.	1
10	Ш.Бабич. «Халҡым өсөн» шиғырында халыҡҡа дан йыры.	1
11	Роман тураһында төшөнсә. Б.Рафиков. Һөйәнтуҙ фажиғаһы”(романдан өҙөк).	1
	Рухи тамырҙарыбыҙ-3 сәғәт	
12	«Урал батыр”(эпостан өҙөк).	1
13	Башҡорт шәжәрәләре.	1
14	М.Аҡмулла ижады. “Шиһабетдин Мәржани” мәрҫиәһе.	1
	Ир-егеткәй менән ат башы-3 сәғәт	
15	С. Ярмуллин. Башҡорт аты.	1
16	Т.Ғиниәтуллиндың «Буян» хикәйәһендә кешеләрҙең аттарға мөнәсәбәте.	1
17	Ғ.Вәлиуллиндың “Кәлгә хужаһы һәм тотҡон” белешмәһендә тарихи факттар.Повесть тураһында төшөнсә.	1
	Байрам,байрам-2 сәғәт	
18	Байрамдарыбыҙ тарихынан.	1
19	Д.Мәһәҙиев. Науруз байрамы.	1
	Уралымда үҫкән ,ай,курайым-2 сәғәт	
20	Ҡ.Аралбаев. Мәшһүр ҡурайсы.	1
21	Ш.Бабичтың “Ҡурайҡайға”шиғырында ҡурайҙың халыҡ тарихында уйнаған роле.Әҙәбиәт ғилеме тураһында төшөнсә.	1
	Ватанға хеҙмәт-изге бурыс-3 сәғәт	
22	Р.Мифтаховтың“Ҡалҡан”,Р.Назаровтың “Һалдат”шиғырҙарында Ватанға хеҙмәт итеүҙең һүрәтләнеше.	1
23	Ә.Үтәбайҙың “ Һаҡмар һыуы аға бит”әҫәренең идея- тематик йөкмәткеһе.	1
24	Ә.Үтәбайҙың “ Һаҡмар һыуы аға бит”әҫәрендә Ғәбделбарый образына характеристика.	1
	Айға ла ғына,көнгә тиңләмәйем-3 сәғәт	
25	И.Кинйәбулатов.Һеҙҙең йәшәү менән.Кешелек тормошонда ҡатын-ҡыҙҙарҙың роле.	1
26	Р. Мифтаховтың «Әсә» шиғырында әсәйҙәргә дан йыры.	1
27	**Инша «Минең әсәйем».**	1
	Мәңгелек ут- 3 сәғәт	
28	Хаталар өҫтөндә эш. Н.Нәжми.Ҡайтманығыҙ тыуған ерҙәргә.Әҫәрҙә һуғыш темаһы.	1

29	М.Кәримдең “Малайҙар”хикәйәһенең йөкмәткеһе. Анастас менән Младен образдарына характеристика.	1
30	Үтелгән темалар буйынса контроль һорауҙарға яуаптар.	1
	Берҙәмлек-мәңге һаҡлар хазина-3 сәғәт	
31	Башҡортостан халыҡтары.	1
32	Н.Нәжми. Дан иле,яҙ иле...	1
33	Йомғаҡлау.	1